

Vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun toimintasuunnitelma 1.9.2009

Vammaispalvelulakiin tulee muutoksia 1.9.2009. Lakiin on lisätty säädökset vaikeavammaisille henkilöille järjestettävästä henkilökohtaisesta avusta, joka on 1.9.2009 alkaen kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu. Uudistetun lain mukaisia ns. subjektiivisia oikeuksia vaikeavammaisille henkilöille ovat kuljetuspalvelut, tulkkipalvelut, palveluasuminen, asunnon muutostyöt, päivätoiminta ja henkilökohtainen apu. Turun kaupungin sosiaalilautakunta on 2.4.2008 § 370 hyväksynyt toimintasuunnitelman vammaispalvelulain toteuttamiseksi. Toimintasuunnitelmassa on määritelty myös vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen avustajajärjestelmä, minkä osuuden tämä toimintasuunnitelma henkilökohtaisesta avusta korvaa.

Vammaispalvelulakiin tulee lisäksi uutena säädöksenä 3 a § palvelutarpeen selvittämisestä ja palvelusuunnitelmasta. Palvelutarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö tai hänen puolestaan joku muu henkilö on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen. Vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma. Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitoimintaa koskevan hakemuksen, jollei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pitempää käsittelyaikaa.

1.1. Vammaispalvelulain säädökset 8 § - 8 c ja d §

Vammaisille tarkoitetut palvelut. Kunnan on järjestettävä vammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua, jos henkilö vamman tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein. (VpL 8 § 2 mom.)

Henkilökohtainen apu. Henkilökohtaisella avulla (VpL 8 c §) tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella:

- 1) päivittäisissä toimissa;
- 2) työssä ja opiskelussa;
- 3) harrastuksissa;
- 4) yhteiskunnallisessa osallistumisessa; tai
- 5) sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan 1 momentissa tarkoitettuja toimia suorittaessaan. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.

Henkilökohtaista apua järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen 1 momentissa tarkoitetuista toiminnoista eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä

tarvitsee. Muita toimintoja varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta.

Lain 8 c §:n 4 momentti tulee tässä muodossa voimaan 1.1.2011. Tätä ennen vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä henkilökohtaista apua vähintään 10 tuntia kuukaudessa. (VpL 8 c §)

Henkilökohtaisen avun järjestämistavat. Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Kunta voi järjestää henkilökohtaista apua:

- 1) korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettavaksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen sekä muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut;
- 2) antamalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluiden hankkimista varten sosiaalihuoltolain 29 a §:ssä tarkoitetun palvelusetelin, jonka arvo on kohtuullinen; taikka
- 3) hankkimalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai järjestämällä palvelun itse taikka sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa.

Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa tapauksessa vaikeavammaista henkilöä on tarvittaessa ohjattava ja autettava avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa.

Edellä 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, ellei sitä erityisen painavasta syystä ole pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena. (VpL 8 d §)

1.2. Avun tarpeen arviointi

Vaikeavammaisena henkilönä pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista. Ikääntymiseen liittyvä vaikeavammaisuus tulee erottaa normaaliksi katsottavasta ikääntymisestä. Vamma tai sairaus on osoitettava lääkärinlausunnolla, jota käytetään asiakkaan toimintakykyä arvioitaessa ja päätöstä tehtäessä.

Avun tarpeen tulee olla välttämätöntä ja toistuvaa. Tällä tarkoitetaan sekä määrällisesti runsasta, jatkuvaluonteista ja vuorokauden eri aikoina ilmenevää että myös määrällisesti vähäisempää, mutta kuitenkin toistuvasti ilmenevää välttämätöntä avuntarvetta. Henkilö voi selvitä ilman avuntarvetta tussa ympäristössä, mutta tarvita apua välttämättä ja toistuvasti kodin ulkopuolella. Elämäntilanteesta johtuvat avun tarpeen vaihtelut tulee ottaa huomioon.

Henkilökohtaisen avun tarvisijalla tulee olla voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaisen avun käyttö edellyttää ihmiseltä kykyä tehdä omaan elämään liittyviä päätöksiä ja kykyä johtaa/ohjata tilannet-

ta ja toimintaa, jossa avustaja työskentelee ja saa ohjeensa vaikeavammaiselta henkilöltä. Avun tarpeen määrittely ei voi täysin perustua toisen henkilön, esim. omaisten tai läheisten esittämiin näkemyksiin. Avun tarpeen perustuksessa pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan ei henkilökohtaista apua myönnetä. Tällöin kyseeseen tulee ensisijaisesti kotihoito, omaishoidon tuki, kehitysvammahuollon erityispalvelut tai muut sosiaali- ja terveyspalvelut.

Vaikeavammaisten lasten osalta henkilökohtaista apua voidaan myöntää vain tilanteissa, joissa lapsi muutoin, jos hänellä ei olisi vammaa tai sairautta, kykenisi toimimaan ikätasoon nähden itse. Ensisijassa kyse on tällöin kodin ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta.

Päätöstä tehtäessä sosiaalityöntekijä selvittää, edistääkö avustajan saaminen vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista, mikä on vamma/sairauden aste ja laatu, avuntarpeen määrä ja mihin avustajaa tarvitaan. Hakijan tilanne arvioidaan kokonaisvaltaisesti yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa ennen päätöksen tekemistä. Myös mahdollinen tarve palveluasumiseen, kotihoitoon tai omaishoidon tukeen selvitetään.

1.3. Toiminta, johon korvausta voidaan myöntää

Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan niitä toimintoja, joita ihmiset elämässään tekevät joko joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikaväleihin. Päivittäisiä toimia ovat esimerkiksi liikkuminen, pukeutuminen, henkilökohtaisen hygienian hoito, vaate- ja ruokahuolto, kodin siisteydestä huolehtiminen, asiointi ja vaikeavammaisen henkilön huollossaan tai hoidossaan olevan lapsen päivittäisiin toimiin osallistuminen.

Asumispalveluyksikössä olevan henkilön avun tarve turvataan ensisijassa henkilökunnan avulla kotona ja kodin ulkopuolella ainakin ns. päivittäisasioinneissa ja ulkoilussa. Henkilökohtainen apu voi tulla kyseeseen lähinnä kodin ulkopuolella tapahtuvissa esim. harrastuksiin tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen liittyvissä toiminnaissa.

Työn ja opiskelun määrittäminen tapahtuu samojen periaatteiden mukaan kuin kuljetuspalvelussa. Työ voi perustua työsuhteeseen tai yritystoimintaan. Työssäkäyntiin korvausta voidaan myöntää, kun avustaja mahdollistaa tai helpottaa vammaisen henkilön työntekoa. Opiskelun pitää tähdätä tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tai vahvistaa ammattitaitoa sekä parantaa mahdollisuuksia työllistyä. Muunlainen opiskelu katsotaan harrastukseksi.

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen tarkoittaa mahdollisuutta tavata ystäviä, sukulaisia ja muita ihmisiä. Korvausta on myös mahdollista saada kodin ulkopuolisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi harrastuksiin, lomamatkoihin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Henkilökohtaisen avustajan työ ei ole sairaanhoitoa eikä hoito- ja hoivatyötä. Asiakkaan tarvitsemista terveyden- ja sairaanhoidollisista palveluista vastaa kotihoito. Vanhuksille suunnatut palvelut ja tukitoimet järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella.

Päätös tulee perustua siihen, tarvitseeko vammaisen henkilö välttämättä avustajan selviytyäkseen kyseisestä toiminnasta. Tällöin otetaan huomioon hakijan vamman aiheuttamat rajoitukset ja siitä aiheutuvien tukitoimien tarpeet. Päätöstä tehtäessä tulee huomioida hakijan saamat muut mahdolliset ensisijaiset etuudet, tukitoimet ja palvelut. Henkilökohtaisella avustajalla voidaan kuitenkin täydentää niitä.

1.4. Avun määrä

Päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten henkilökohtaista apua tulee järjestää siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö välttämättä tarvitsee selviytyäkseen näistä toimista.

Harrastuksia, yhteiskunnallista osallistumista sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten apua tulee myöntää pääsääntöisesti vähintään 30 tuntia kuukaudessa. Tuntimäärää mitoitettaessa otetaan huomioon palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Lain 8 c §:n 4 momentti tulee tässä muodossa voimaan 1.1.2011. Tätä ennen vaikeavammaiselle henkilölle on järjestettävä henkilökohtaista apua vähintään 10 tuntia kuukaudessa. (VpL 8 c §)

Tuntimäärä voi olla 30 tuntia pienempi, jos se riittää turvaamaan välttämättömän avuntarpeen. Vaikeavammaisen henkilön oma käsitys avuntarpeen määrästä tulee tällöin erityisesti ottaa huomioon.

1.5. Avun järjestämistapa

Henkilökohtainen apu järjestetään ensisijaisesti korvaamalla avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset. Mikäli avustajalle ei saada sijaista esim. avustajan sairastuttua äkillisesti, kysytään ensisijaisesti kotipalvelua. Apu on mahdollista järjestää myös hankkimalla palveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Mikäli kotipalvelua ei ole saatavissa, apu voidaan järjestää tarvittaessa yksityisen palveluntuottajan kautta. Henkilökohtaisen avun järjestämisessä voidaan käyttää kotihoidon auktorisoimia kotipalveluntuottajia.

Tarvittaessa henkilökohtaista apua voidaan hankkia myös muilta yksityisiltä palveluntuottajilta, joilla on ammattitaitoa vaikeavammaisten henkilöiden avustamiseen. Esim. Invalidiliiton Asumispalvelut Oy:n Turun Validia-palvelut tuottaa henkilökohtainen apu –palvelua.

Palvelusetelin käyttöä henkilökohtaisen avun järjestämistapana selvitetään. Palveluseteli sopii parhaiten järjestämistavaksi erityisesti silloin, kun kyseessä on pienet viikoittaiset avustustuntimäärät tai kun vakinaiselle avustajalle tarvitaan sijainen. Palvelusetelin arvo on määrättävä sellaiseksi, että asiakkaalle ei jää maksettavaksi omavastuusuutta.

Henkilökohtainen apu voidaan järjestää myös vapaa-ajanavustajatoiminnalla, mikäli vaikeavammaisen henkilö haluaa valita tämän palvelumuodon. Vammaispalvelutoimisto maksaa palkkion suoraan avustajalle ja huolehtii palkkioon liittyvien sivukulujen maksamisesta. Vapaa-ajan avustaja on myönnetty ensisijaisesti vaikeavammaisille nuorille ja työikäisille harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan.

Vapaa-ajan avustajana toimivalle henkilölle korvataan avustamisesta 8,80 €/tunti 1.9.2009 alkaen ja palkkiota korotetaan jatkossa kuntasektorin palkkakehityksen mukaisesti (soslk 12.11.2008 § 1362). Vapaa-ajanavustajajärjestelmä sopii parhaiten tilanteisiin, jolloin kyseessä on pienet viikoittaiset tuntimäärät, pääsääntöisesti vapaa-ajanavustajaa myönnetään enintään 40 tuntia/kuukausi. Avustettavan on toimitettava vammaispalvelutoimistoon raportti avustajan tekemistä tunteista kuukausittain.

1.6. Avustajana toimiva henkilö

Vammaisen henkilö valitsee avustajana toimivan henkilön. Vaikeavammaisen henkilön omaisen tai läheinen ei voi toimia palkattuna henkilökohtaisena avustajana, ellei sitä ole erittäin painavasta syystä pidettävä avustettavan edun mukaisena. Rajaus on tarpeellinen, jotta vaikeavammaisen henkilön aktiivinen toimintakyky, oma tahto ja itsemääräämisoikeus toteutuisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti palkatun henkilökohtaisen avun turvin.

Omainen tässä tapauksessa tarkoittaa vaikeavammaisen henkilön puolisoa, sisarusia, lapsia, vanhempia tai isovanhempia. Läheinen on henkilö, joka asuu samassa taloudessa vaikeavammaisen henkilön kanssa (esim. avopuoliso) tai on muutoin lähiyhteisöön kuuluvan jatkuvasti kanssakäymisessä vaikeavammaisen henkilön kanssa arjen eri tilanteissa.

1.7. Korvattavat kustannukset

Vaikeavammaisen henkilö palkkaa itse henkilökohtaisen avustajan ja toimii itse työnantajana. Toiminta perustuu vaikeavammaisen henkilön ja hänen avustajansa väliseen työsopimukseen. Kirjallisesta työsopimuksesta tulee toimittaa kopio vammaispalvelutoimistoon. Mikäli avustettava joutuu ennalta arvaamattomaan sairaala- tai laitoshoitoon, maksetaan korvausta enintään kahdelta viikolta. Mikäli keskeytys on avustettavan tiedossa etukäteen, ei korvausta suoriteta, vaan avustaja tulee avustettavan toimesta lomauttaa noudattaen 14 päivän ilmoitusaikaa.

Vaikeavammaiselle henkilölle maksetaan korvausta henkilökohtaisen avustajan palkkamaisesta KVTES:n sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelutehtäviä suorittavien työntekijöiden, kuten kotiaavustajien tai hoitoapulaisten palkkauksen mukaan. Erityisistä syistä voidaan maksaa työaikalain 18 § mukaista sunnuntaikorvausta. Lisäksi suoritetaan työnantajalle tulevat lakisääteiset maksut ja työterveyshuoltoon liittyvät lakisääteiset kustannukset (esim. työhöntulotarkastus). Kaupunki ei korvaa pakollisten vakuutusten laiminlyönnistä aiheutuvia maksuja.

Henkilökohtaiseen avustajaan liittyvien lakisääteisten maksujen lisäksi voidaan korvausta suorittaa myös muista kohtuullisista avustajasta aiheutuvista välttämättömistä kuluista. Tällaisia kustannuksia voivat olla ne työnantajalle aiheutuneet kustannukset, jotka ovat syntyneet avustajatoiminnasta ja ovat ehdottoman tarpeellisia, esim. työnantajan koulutukseen ja avustajien rekrytointiin liittyvät kustannukset. Ko. muita välttämättömiä kuluja korvataan tositteiden perusteella ja edullisimman vaihtoehdon mukaan erillisestä hakemuksesta.

Henkilökohtaisen avustajan kustannuksina voidaan korvata esim. Kynnys ry:n järjestämää vertaisneuvontaa sekä taloudenpidon opastusta. Voidakseen toimia työnantajana osa asiakkaista tarvitsee vertaisneuvontaa ja opastusta. Kynnys ry voi järjestää asiakaskohtaisen perehdyttämispaketin, mikä sisältää korkeintaan 10 -12 tuntia/asiakas.

Kustannuksina voidaan korvata myös ryhmähenkivakuutuksesta aiheutuvat kulut, jotka ovat korkeintaan 15 €/vuosi/avustaja. Työnantajana toimivan avustettavan on toimitettava vammaispalvelutoimistoon joka kuukausi molempien allekirjoittama raportti avustajan tekemistä päivittäisistä tunteista.